

Information Seeking Behavior and Information Resources Management: Mental Process of Selecting Subjects and Identifying Information Needs (Case study: Graduate Students in Women Seminaries of Shiraz, Academic Year 1393- 1394)

Zohre Eftekhari

PhD in Knowledge and Information Sciences;
Mashhad Payame Nour University;
Corresponding Author zohre_eftekhari@yahoo.com

Soraya Ziaei

PhD in Knowledge and Information Sciences ;Assistant Professor;
Mashhad Payame Nour University soraya.ziaei@gmail.com

Received: 10, Oct. 2015

Accepted: 9, Dec. 2015

Iranian Journal of
**Information
Processing and
Management**

Iranian Research Institute
for Science and Technology

ISSN 2251-8223

eISSN 2251-8231

Indexed in SCOPUS, ISC, & LISTA

Vol. 31 | No. 4 | pp: 981-1007

Summer 2016

Abstract: The aim of this research is information resources management: mental process of selecting subjects and identifying information needs. The research method used in this study is a quantitative method. Sampling is purposeful. This means that it includes graduate students of Women Seminaries of Shiraz who have information-seeking experience and are able to express their views and information needs. The sample was selected according to random sampling method with Cochran formula from 710 students. According to this sampling method, there is 241 Graduate Students in seminaries year 1392-1393 in Women Seminaries of Shiraz. This is a survey research which has been carried out by employing a questionnaire and SPSS for windows to analyze data. The results showed that students for selecting subjects and identifying information needs used methods and media such as prying mind, reviewing of information resources, consulting with subject specialists.

Keywords: Information Resources Management, Selecting Subjects, Identifying Information Needs, Graduate Students, Women Seminaries, Shiraz

رفتار اطلاعاتی و مدیریت منابع اطلاعاتی: فرایند ذهنی انتخاب موضوع و تشخیص نیاز اطلاعاتی

(مطالعه موردی طلاب سطح سه حوزه‌های علمیه
خواهران شهر شیراز سال تحصیلی ۱۳۹۳ - ۱۳۹۴)

زهره افتخار

دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی؛
دانشگاه پیام نور مرکز مشهد؛
پدیده‌آور رابط zohre_eftkhar@yahoo.com

ثریا ضیایی

دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی؛ استادیار؛ گروه
علم اطلاعات و دانش‌شناسی؛ دانشگاه پیام نور مرکز
مشهد soraya.ziaei@gmail.com

مقاله برای اصلاح به مدت ۴ روز نزد پدیدآوران بوده است.

پذیرش: ۱۳۹۴/۰۹/۱۸

دریافت: ۱۳۹۴/۰۷/۱۸

چکیده: هدف از این تحقیق بررسی چگونگی مدیریت منابع اطلاعاتی، فرایند ذهنی انتخاب موضوع و تشخیص نیاز اطلاعاتی است. روش تحقیق به کاررفته، پیمایشی است. جامعه آماری، طلاب حوزه‌های علمیه خواهران شهر شیراز در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۲ است. نمونه پژوهش شامل ۲۴۱ طلبه سطح سه، طبق نمونه‌گیری طبقه‌ای مشخص شد. گردآوری داده‌ها با استفاده از پرسشنامه صورت گرفته است. برای تعیین روایی، از روایی صوری و برای تعیین پایایی از پیش‌آزمون - پس‌آزمون استفاده شده است. تحلیل داده‌ها در بخش آمار توصیفی با استفاده از جداول فراوانی و شاخص‌هایی نظیر میانگین، و در بخش آمار استنباطی با استفاده از آزمون «فریدمن» و آزمون تکمیلی «ویلکاکسون» روی سؤالات تحقیق انجام گرفت. نتایج تحقیق نشان داد که عامل مؤثر در انتخاب موضوع، کنجکاوای ذهن است. مهم‌ترین عامل جهت تشخیص نیازهای اطلاعاتی بررسی منابع اطلاعاتی و مشورت با متخصصان موضوعی است.

کلیدواژه‌ها: مدیریت منابع اطلاعاتی، انتخاب موضوع، تشخیص نیاز اطلاعاتی، طلاب، حوزه علمیه خواهران، شیراز

فصلنامه | علمی پژوهشی
پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
شاپا (چاپی) ۲۲۵۱-۸۲۲۳
شاپا (الکترونیکی) ۲۲۵۱-۸۲۳۱
نمایه در SCOPUS، LISTA، ISC، و
jjpm.irandoc.ac.ir
دوره ۳۱ | شماره ۴ | صص ۹۸۱-۱۰۰۷
تابستان ۱۳۹۵

۱. مقدمه

افراد از اطلاعات برای حل مشکل، اجرای کار، یا افزایش سطح ادراک استفاده می‌کنند. بنابراین، شناخت بیشتر از اطلاع‌یابی به‌عنوان رفتار اجتماعی به ما کمک می‌کند تا پیشرفت‌های اطلاعاتی بیشتر و سیستم‌های اطلاعاتی بهتری را طراحی کنیم (افتخار، حمزه‌زاده توفیقی ۱۳۹۴ الف؛ افتخار، حمزه‌زاده توفیقی ۱۳۹۴ ب).

مجموعه فعالیت‌هایی که یک فرد برای رفع نیاز اطلاعاتی خود انجام می‌دهد، رفتار اطلاعاتی آن فرد است. رفتار اطلاع‌یابی شامل تعیین اهداف جست‌وجوی اطلاعات، روش جست‌وجو، مشکلات جست‌وجو و عوامل مؤثر بر آن است (افتخار ۱۳۹۲، ۲۶). تاکنون پژوهش‌های زیادی در زمینه بررسی الگوها و رفتارهای اطلاعاتی افراد صورت گرفته است. این پژوهش‌ها، که برای اولین بار در سال ۱۹۴۸ مطرح شد، گویای این واقعیت است که جست‌وجوگران تحت تأثیر عوامل مختلف، از شیوه‌ها و روش‌های گوناگون برای کسب اطلاعات بهره می‌جویند و رفتارهای اطلاع‌یابی متفاوتی را از خود بروز می‌دهند (حسینی ۱۳۸۷، ۳؛ حمزه‌زاده توفیقی، افتخار ۱۳۹۴).

چون با شناخت چگونگی مدیریت منابع اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی افراد در ارائه خدمات به آن‌ها موفق‌تر خواهیم بود، همچنین، با توجه به اینکه خدمات‌دهی بهتر به طلاب سطح سه حوزه‌های علمیه خاوران شهر شیراز برای محقق حائز اهمیت است، انتظار می‌رود که انجام این پژوهش و ارائه پیشنهادات لازم زمینه‌ساز انجام این کار شود.

در این پژوهش چگونگی مدیریت منابع اطلاعاتی طلاب سطح سه حوزه‌های علمیه خاوران شهر شیراز بر اساس متغیرهای روش‌های انتخاب موضوع و روش‌های تشخیص نیاز اطلاعاتی مورد مطالعه قرار گرفت.

با در نظر گرفتن آسیب‌شناسی مسائل مربوط به فرایند رفتار اطلاع‌یابی و مدیریت منابع اطلاعاتی، باور محقق در بیان مسئله بر این نکته استوار است که با بررسی چگونگی مدیریت منابع اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی، فرایند انتخاب موضوع و تشخیص نیاز اطلاعاتی هدفمندتر خواهد شد. با شناخت چگونگی انتخاب موضوع و تشخیص نیاز اطلاعاتی، بسترسازی مناسبی جهت پاسخ‌گویی به نیاز نمونه پژوهش در کمترین زمان ممکن همراه با صرفه‌جویی در هزینه خواهیم داشت.

طبق مشاهدات به‌عمل آمده، که حاصل حضور محقق در جامعه مورد بررسی بود، پژوهشگر متوجه مشکلاتی در شیوه اطلاع‌یابی جامعه مورد پژوهش گردید که در نهایت، موجبات بررسی چگونگی مدیریت منابع اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی آنان را فراهم آورد. این مشکلات هنگام بحث و گفت‌وگوی پژوهشگر با تعدادی از افراد از جامعه مورد پژوهش مشخص گردید که شامل

همسوی بودن اهداف از پیش تعیین شدهٔ طلاب با انتخاب موضوع تحقیق توسط آن‌ها، عدم شناخت راه‌های صحیح دستیابی به نیاز اطلاعاتی و عدم موفقیت در تشخیص نیاز اطلاعاتی، عدم شناخت روش‌های صحیح و کاربردی استفاده از منابع اطلاعاتی توسط طلاب سطح سه حوزه‌های علمیّه خواهران شهر شیراز بود.

چنانچه کتابداران در کتابخانه‌ها و سایر مراکز اطلاع‌رسانی از رفتار اطلاع‌یابی کاربران اطلاع داشته و با آن‌ها در تعامل باشند، و همچنین در اطلاع‌رسانی به هنگام نقش آفرینی کنند، در نحوهٔ ارائهٔ خدمات بازنگری کرده، نظرهای مطلوبی ارائه داده، با مداخلهٔ خود در ارائهٔ خدمات، نقش مؤثری را ایفا می‌نمایند (افتخار و سلامی ۱۳۹۴؛ افتخار، حمزه‌زاده توفیقی، و سلامی ۱۳۹۱).

تأکید بر نیازهای کاربران، کتابداران را واداشته است تا دربارهٔ مفهوم رفتار اطلاع‌یابی به تتبع بپردازند. دستیابی به رفتار اطلاع‌یابی کاربران در ارائهٔ خدمات بهتر به کاربران و طراحی نظام‌های اطلاعاتی مناسب نقش اساسی دارد (خالویی ۱۳۸۶، ۳).

نتایج این تحقیق می‌تواند در برنامه‌ریزی‌های آینده و در تأمین راه‌های دسترسی مؤثر طلاب به اطلاعات مورد استفاده قرار گیرد. کتابداران با درک چگونگی مدیریت منابع اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی طلاب و مشکلات آنان در استفاده از منابع اطلاعاتی می‌توانند با ارائهٔ خدمات متناسب با شیوه‌های اطلاع‌یابی آنان در رفع نیازهای اطلاعاتی استفاده‌کنندگان و حل مشکل بهره‌برداری از منابع اطلاعاتی، که از وظایف اصلی حرفهٔ کتابداری است، موفق‌تر عمل کنند. همچنین، کتابداران با در نظر گرفتن رفتارهای اطلاع‌یابی استفاده‌کنندگان می‌توانند بخش فراهم‌آوری را در انتخاب منابع یاری رسانند و با توجه به این امر، تسهیلات لازم جهت تسهیل فرایند برنامه‌ریزی منابع انسانی فراهم نمایند (افتخار و ضیایی ۱۳۹۴).

تأکید پژوهشگران مختلفی همچون «ویلسون»، «دروین» و ... بر رفتار اطلاع‌یابی و ارائهٔ الگوهای اطلاع‌یابی مختلف توسط این محققان و پژوهشگران نشان‌دهندهٔ اهمیت این موضوع است (امیری ۱۳۸۲، ۳). لازم به ذکر است که چگونگی مدیریت اطلاعات و رفتار اطلاع‌یابی طلاب سطح سه حوزه‌های علمیّه خواهران شهر شیراز تاکنون مورد بررسی قرار نگرفته است.

۲. سؤالات تحقیق

برای رسیدن به اهداف پژوهش به سؤالات زیر پاسخ داده می‌شود:

۱. طلاب سطح سه حوزه‌های علمیّه خواهران شهر شیراز از چه روش‌هایی جهت انتخاب موضوع استفاده می‌کنند؟

◇ کنجکاوی ذهن تا چه اندازه جهت انتخاب موضوع توسط طلاب سطح سه حوزه‌های

- علمیه خواهران شهر شیراز مؤثر است؟
- ◇ موارد مبتلابه جامعه تا چه حد جهت انتخاب موضوع توسط طلاب سطح سه حوزه‌های علمیه خواهران شهر شیراز تأثیر گذار است؟
 - ◇ جست‌وجو در منابع اطلاعاتی تا چه میزان جهت انتخاب موضوع طلاب سطح سه حوزه‌های علمیه خواهران شهر شیراز مفید است؟
 - ◇ بحث و تبادل نظر با سایر افراد چقدر در انتخاب موضوع توسط طلاب سطح سه حوزه‌های علمیه خواهران شهر شیراز اهمیت دارد؟
۲. طلاب سطح سه حوزه‌های علمیه خواهران شهر شیراز برای یافتن نیازهای اطلاعاتی خود چه کار می‌کنند؟
- ◇ بررسی منابع اطلاعاتی چه مقدار در تشخیص نیاز اطلاعاتی طلاب سطح سه حوزه‌های علمیه خواهران شهر شیراز تأثیر دارد؟
 - ◇ مشورت با متخصصان موضوعی چقدر در تشخیص نیاز اطلاعاتی طلاب سطح سه حوزه‌های علمیه خواهران شهر شیراز تأثیر دارد؟
 - ◇ قرار گرفتن در موقعیت بحران تا چه میزان در تشخیص نیاز اطلاعاتی طلاب سطح سه حوزه‌های علمیه خواهران شهر شیراز تأثیر دارد؟
 - ◇ آگاهی از نیازهای احساس‌نشده تا چه حد در تشخیص نیاز اطلاعاتی طلاب سطح سه حوزه‌های علمیه خواهران شهر شیراز تأثیر دارد؟

۳. پیشینه پژوهش

پژوهش‌های بسیاری در حوزه رفتار اطلاع‌یابی به‌شرح زیر در داخل کشور انجام شده است که نشان از اهمیت این موضوع دارد.

«دیلمانی» در پایان‌نامه فوق لیسانس خود تحت عنوان «رفتارهای اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی رشته مهندسی مکانیک در کسب اطلاعات تخصصی در ۵ دانشگاه شهر تهران» دریافت که بیشترین انگیزه اعضای هیئت علمی در جست‌وجوی اطلاعات، روزآمد نگه‌داشتن اطلاعات تخصصی و افزایش کارایی در تدریس است (۱۳۷۵).

«نورمحمدی» در پایان‌نامه تحصیلی خود تحت عنوان «مطالعه رفتارهای اطلاع‌یابی متخصصان مراکز تحقیقات و مهندسی وزارت جهاد سازندگی در کسب اطلاعات علمی و فنی» دریافت که بیشترین محل تأمین اطلاعات متخصصان، استفاده از کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی است و بالاترین انگیزه آن‌ها در جست‌وجوی اطلاعات انجام کارهای پژوهشی است (۱۳۷۶).

«تصویری قمصری» در پایان‌نامه دانشگاهی خود تحت عنوان «بررسی رفتارهای اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران و چگونگی تأثیر اینترنت بر آن» دریافت که انگیزه اصلی اعضای هیئت علمی در جست‌وجو اطلاعات انجام کارهای پژوهشی است (۱۳۷۸).

«محقق‌زاده و عبدالهی» در بررسی خود تحت عنوان «بررسی نظرات مشترکین عضو هیئت علمی مرکز اینترنت دانشگاه علوم پزشکی شیراز از امکانات مرکز و تأثیر آن بر کارهای پژوهشی این اعضا» دریافتند که این اعضاء دسترسی به اطلاعات روز آمد، تلفن و سرگرمی و علاقه به به‌کارگیری فناوری نوین را اولویت‌های اول تا سوم و دستیابی به حجم وسیعی از اطلاعات را اولویت چهارم گرایش خود جهت استفاده از شبکه جهانی اینترنت می‌دانند (۱۳۸۲).

نتایج تحقیق «اسلامی و کشاورز» نیز نشان داد که از نظر دانشجویان مقطع دکتری، از میان انواع جست‌وجوها، بهره‌گیری از عملگر + یا AND مدل بولی در هنگام جست‌وجو اولویت بالاتری دارد (۱۳۸۶).

نتایج تحقیق «درودی» با عنوان «بررسی مهارت‌های جست‌وجوی اینترنتی دانشجویان» نشان داد که استفاده از ابزارهای جست‌وجویی به نام موتور کاوش، برای دانشجویان مورد مطالعه وی در اولویت قرار دارد (۱۳۸۷).

همچنین، نتایج پایان‌نامه کارشناسی ارشد «افتخار» با عنوان «بررسی رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز» نشان داد که دانشجویان در فرایند اطلاع‌یابی در اکثر مواقع به اطلاعات مورد نیاز خود دسترسی پیدا می‌کنند و در نهایت، اطلاعات بازیابی شده با اطلاعات مورد نظر آن‌ها مرتبط است (۱۳۹۱).

در اکثر پژوهش‌های انجام‌شده، پژوهشگران هدف از جست‌وجوی اطلاعات را بررسی وضعیت انگیزه جامعه پژوهش خود بیان کرده‌اند. همچنین، در مواردی به اولویت‌های جست‌وجوی اطلاعات پرداخته شده است. علاوه بر این، جامعه پژوهش تمام پژوهشگران را دانشجویان تشکیل داده‌اند. با توجه به موارد ذکرشده، در هیچ پژوهشی فرایند ذهنی انتخاب موضوع و تشخیص نیاز اطلاعاتی سنجیده نشده است؛ به‌ویژه اینکه جامعه پژوهش را طلاب حوزه علمیه تشکیل داده‌اند.

۴. چارچوب نظری

اولین پژوهش‌هایی که با موضوع رفتار اطلاع‌یابی انجام شد، در کنفرانس اطلاعات علمی انجمن سلطنتی انگلستان در سال ۱۹۴۸ مطرح گردید. ده سال بعد، در سال ۱۹۵۸، کنفرانس

بین‌المللی اطلاعات علمی در واشنگتن، مطالعات رفتار اطلاع‌یابی را پیگیری کرد (یتیس ۱۳۸۵؛ Eftekhar 2015).

پیش از ظهور رایانه برای ذخیره و بازیابی اطلاعات و در فاصله دهه ۱۹۴۰ تا ۱۹۶۰، محور اصلی بر استفاده از اطلاعات متمرکز شده بود. پس از این دوره به نیازهای اطلاعاتی نیز پرداخته شد و اولین پژوهش در سال ۱۹۷۳ پیرامون نیازهای اطلاعاتی جامعه شهری به عمل آمد (Wilson 2000).

«پالم» به مطالعه رفتار اطلاعاتی گروهی از دانشمندان می‌پردازد. پالم با پاسخ‌گویی به نیاز کاربران، تغییر عمده‌ای را در پژوهش‌های حوزه رفتار اطلاع‌یابی ایجاد کرد. مشخصه این امر تحول در ماهیت رویکرد تحلیل، به‌ویژه برای تولید الگوهای اطلاع‌یابی افراد یا گروه‌ها بود. پس از آن، به تدریج الگوهای رفتار اطلاع‌یابی ظاهر می‌شوند و صاحب‌نظران متعدد هر یک الگوهای خود را در این زمینه بر مبنای رویکردهای مختلف ارائه می‌کنند (Palmer 1999).

در مطالعه‌ای که «چن و هرنون» در سال ۱۹۸۲ در مورد جست‌وجوی اطلاعات اهالی «نیوانگلند» به‌عمل آوردند، به این نتیجه رسیدند که هر فرد در زندگی روزمره، به‌طور مداوم با مشکلات و مسائلی روبه‌رو می‌شود که بسیاری از این مشکلات با گردآوری اطلاعات حل می‌شود. ولی، نیاز واقعی اطلاعاتی به‌ندرت به‌صورت «خواسته» اظهار می‌شود. هر کسی حتی هنگامی که از خواسته اطلاعاتی خود آگاه باشد، آن را به «تقاضا» تبدیل نمی‌کند. در بیشتر مواقع این امر ناشی از آن است که درخواست‌کننده در شناسایی منبع یا کانال مناسب اطلاعاتی و یا اینکه چه نوع فراهم‌کنندگان اطلاعاتی وجود دارند و یا چگونه می‌توان به آن‌ها نزدیک شد، ناتوان است (Chen, Herton 1982).

الگوی «بلکین» بر این فرضیه استوار است که نیاز به اطلاعات نتیجه «ناهمگونی در وضعیت علمی» یک فرد است؛ چون افراد نمی‌توانند آنچه را که نمی‌دانند یا جایش خالی است، به‌آسانی بیان کنند. سؤال‌هایی که طبق درخواست آن‌ها به نظام‌های اطلاعاتی ارجاع می‌شود، نمی‌تواند گویای نیازهای اطلاعاتی واقعی‌شان باشد. برای حل این مشکل، «بلکین» توجه خود را بر عبارت بیان مسئله متمرکز می‌کند (Belkin 1982).

«تیلور» در سال ۱۹۸۶ مسئله کاربر را در مرکز توجه خود قرار داده و مدلی را بر همین اساس طراحی نموده است. این مدل بر درک نظام از نیاز مصرف‌کننده و میزان اطلاعاتی که کاربر از نظام اطلاعاتی دریافت می‌کند و همچنین، بر چگونگی تأثیر اطلاعات دریافت‌شده بر تصمیم‌گیری کاربران استوار است (Taylor 1986).

«اینگورسن» مدلی از تعامل بازیابی اطلاعات ارائه داده که عوامل شناختی مؤثر بر کلیه

عناصر حاضر در بازیابی اطلاعات، اعم از عناصر اطلاعاتی (متون)، نظام‌های بازیابی اطلاعات و وضعیت آن‌ها، رابط‌ها، فضای شناختی استفاده‌کنندگان و محیط اجتماعی-سازمانی پیرامون این فرایند را منعکس می‌کند (Ingwersen 1996).

«ساراسویک» مدل طبقه‌ای را مطرح کرده؛ مدلی که بر اساس این پیش‌فرض‌ها قرار دارد که تعامل استفاده‌کنندگان با نظام بازیابی اطلاعات برای استفاده از اطلاعات در ابتدا به شناخت (پردازش و جذب شناختی اطلاعات) و سپس به تفسیرهایی در رابطه با به‌کارگیری اطلاعات در یک موقعیت خاص مربوط می‌شود (Sarasevic 1996).

در سال ۱۹۹۷ «ویلسون» مدل حل مسئله خود را به‌منظور یکپارچه‌سازی پژوهش‌ها ارائه کرد. در این مدل اطلاع‌یابی، جست‌وجو و استفاده از اطلاعات با مراحل مختلف فرایند حل مسئله هدف‌نما در ارتباط است (نقل از فیشر ۱۳۷۸).

«ویلسون» در مدل جهانی خود رفتار اطلاع‌یابی را هم شامل رفتار جست‌وجوی فعال و هم شامل رفتار جست‌وجوی غیرفعال می‌داند؛ یعنی در عمل، جست‌وجوی فعال ذهن برای اطلاعات (مثلاً تماشای تلویزیون و دریافت اطلاعاتی از برنامه‌های آن بدون قصد و اراده قبلی) را جزء رفتار اطلاع‌یابی می‌داند، همان‌طور که توجه غیرفعال (یعنی بدون قصد قبلی) و جست‌وجوی مداوم را در این ردیف قرار می‌دهد (Chowdhury 2004).

«افتخار» در مقاله خود تحت عنوان «رویاریابی با منابع اطلاعاتی» به این نتیجه رسید که استفاده از مرور سایت‌های اینترنتی مرتبط با موضوع و استفاده از استنادهای الکترونیکی روی شبکه اینترنت و دسترسی از طریق اینترنت و موتورهای جست‌وجو، مطالعه خلاصه مقاله و کتاب به ترتیب، مهم‌ترین عامل جهت شناسایی، جست‌وجو، دسترسی، و استفاده از منابع اطلاعاتی است (Eftekhar, Hayati 2016 A).

۵. روش پژوهش

روش این تحقیق پیمایشی-توصیفی و گردآوری داده‌ها با استفاده از پرسشنامه است. در تنظیم ابزار تحقیق، پرسشنامه «مژده سلاجقه» در پایان‌نامه دکتری ایشان با عنوان «ارائه الگوی اطلاع‌یابی منتج از بررسی رفتارهای اطلاع‌یابی: مطالعه موردی اعضای هیئت علمی دانشکده‌های پزشکی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور» (۱۳۸۴) به‌عنوان راهنما انتخاب شد و با نظر متخصصان موضوعی تغییراتی در آن لحاظ گردید. همچنین، برای تعیین روایی، از روایی صوری استفاده شده است. گویه‌های انتخاب‌شده برای هر مؤلفه در اختیار صاحب‌نظران و متخصصان موضوعی قرار داده شد تا در مورد آن‌ها اظهار نظر کنند و پرسشنامه بر اساس آن تنظیم گردید.

برای تعیین پایایی پرسشنامه از پیش‌آزمون-پس‌آزمون استفاده گردید؛ بدین ترتیب که پرسشنامه در اختیار ۳۶ نفر قرار گرفت و پس از یک هفته پرسشنامه مجدداً به همان افراد داده شد. از آنجا که آزمون تی مقدار اطمینان از تفاوت دو متغیر تصادفی را از روی نمونه‌هایشان اعلام می‌کند، نتایج به دست آمده از دو آزمون با استفاده از آزمون تی مورد مقایسه قرار گرفت. نتایج حاصل از این آزمون به شرح جدول ۱ است. با توجه به اینکه هیچ‌یک از میانگین نمره گویه‌های مورد استفاده در دو آزمون تفاوت معنادار نداشتند، بنابراین پرسشنامه از پایایی لازم برخوردار بود.

جدول ۱. آزمون معناداری تفاوت میانگین نمره‌های استفاده‌شده

گویه‌ها	میزان تی	درجه آزادی	سطح معناداری
نمایه	- ۱/۵۵	۵۸	۰/۸۷
فهرست	- ۰/۶۵	۵۸	۰/۵۲۲
چکیده	۰/۰۰۰	۵۸	۱
کتابخانه حوزه	۱/۲۲	۵۸	۰/۲۳
کتابخانه سایر حوزه‌ها	۱/۲۷	۵۸	۰/۲
کتابخانه شخصی	۰/۳۱	۵۸	۰/۷۶
مشاهده	- ۱/۱	۵۸	۰/۲۷۲
مصاحبه	- ۱/۷	۵۸	۰/۱
تجربه‌های عملی	- ۰/۵۲	۵۹	۰/۶۱
منابع معتبرتر	- ۱/۳	۵۹	۰/۲۱
منابع قابل فهم‌تر	- ۰/۵۹	۵۸	۰/۵۷
منابع موجود در کتابخانه	- ۰/۲۶	۵۸	۰/۸
مرور فهرست	- ۰/۲۵	۵۸	۰/۸۱
تورق مجلات	۱/۰۴	۵۸	۰/۳۱
مرور سایت‌ها	- ۱/۱۲	۵۸	۰/۵۲
مشورت با کتابدار	- ۱/۵	۵۸	۰/۱۵
مشورت با استاد	- ۰/۵۲	۵۸	۰/۶۴
مشورت با دوستان	- ۰/۵۵	۵۸	۰/۵۹
عدم پاسخ‌گویی به استاد	۰/۶۵	۵۸	۰/۵۲
عدم پاسخ‌گویی به دوستان	۰/۳۱	۵۹	۰/۷۶
عدم انجام امورات	۰/۲۵	۵۸	۰/۸۱
مطالعه	۱/۰۴	۵۹	۰/۳۱

گونه‌ها	میزان تی	درجه آزادی	سطح معناداری
مشاهده	۱/۱۲ -	۵۹	۰/۲۷
انجام امور جاری	۰/۶۵	۵۸	۰/۵۲

کل جامعه آماری طلاب حوزه‌های علمیه خواهران شهر شیراز در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۲، به تعداد ۷۱۰ طلبه بود. طلاب در دو سطح دو و سه مشغول به تحصیل بودند. از این تعداد، ۴۸۰ طلبه در سطح دو و ۲۴۱ طلبه در سطح سه مشغول به تحصیل بودند. از تعداد ۲۴۱ طلبه سطح سه، تعداد ۱۳۱ طلبه به صورت حضوری و تعداد ۱۱۰ طلبه به صورت غیرحضوری مشغول به تحصیل بودند. نمونه پژوهش طبق نمونه‌گیری طبقه‌ای و بر اساس نسبت تعداد طلاب در جامعه پژوهش و با استفاده از فرمول «کوکران» مشخص شد. پژوهش بر روی ۲۴۱ طلبه سطح سه انجام شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها ابتدا اطلاعات با استفاده از نرم‌افزار اسپاس پی‌اس به رایانه انتقال یافت. تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو بخش آمار توصیفی، به دلیل سنجش وضعیت نمونه، و آمار استنباطی به دلیل سنجش تعمیم‌پذیری نتایج حاصل از بررسی نمونه، به کل جامعه انجام پذیرفت. در بخش آمار توصیفی با استفاده از جداول فراوانی و شاخص‌هایی نظیر میانگین، به توصیف وضعیت هر یک از شاخص‌ها پرداخته شد. در بخش آمار استنباطی با استفاده از آزمون «فریدمن» و آزمون تکمیلی «ویلکاکسون» سؤالات تحقیق مورد بررسی قرار گرفت.

۶. یافته‌های توصیفی

همان‌گونه که قبلاً اشاره گردید مدیریت منابع اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی طلاب حوزه‌های علمیه خواهران شهر شیراز در دو بُعد قابل بررسی است که در این بخش به بررسی وضعیت این ابعاد پرداخته می‌شود.

۶-۱. بررسی روش‌های انتخاب موضوع

انتخاب موضوع می‌تواند در ۴ روش انجام پذیرد که در جدول ۲ نشان داده شده است. میانگین عددی روش‌های چهارگانه از حداقل ۳/۵۳ (مربوط به روش بحث و تبادل نظر با سایر افراد) تا ۳/۸۳ (بر اساس کنجکاوای ذهن) در نوسان بوده و همگی در حد نسبتاً زیاد است. بررسی نگرش پاسخ‌دهندگان درباره این روش‌ها نشان می‌دهد که مبنای انتخاب موضوع توسط آن‌ها بیش از همه بر اساس کنجکاوای ذهن است. به طوری که ۷۲/۲ درصد آن‌ها در حد زیاد و خیلی زیاد بر این اساس موضوع مورد نظر خود را انتخاب می‌کنند. انتخاب موضوع بر اساس موارد مبتلابه جامعه نیز از دیگر روش‌های پرطرفدار موضوع است؛ به طوری که مبنای انتخاب ۵۸/۹ درصد از

پاسخ‌دهندگان از این طریق در حد زیاد و خیلی زیاد است.

جدول ۲. توزیع فراوانی پاسخ‌دهندگان بر حسب میزان استفاده از روش‌های انتخاب موضوع بر مبنای میانگین

روش‌های انتخاب موضوع	میانگین عددی	خیلی کم	کم	به‌ندرت	زیاد	خیلی زیاد
کنجکاوی ذهن	۳/۸۳	۱۱	۲۶	۳۰	۱۰۱	۷۳
بر اساس موارد مبتلا به جامعه	۳/۶۱	۹	۲۷	۶۳	۹۳	۴۹
جست‌وجو در منابع اطلاعاتی	۳/۵۶	۱۶	۳۴	۳۳	۱۱۴	۴۴
بحث و تبادل نظر با سایر افراد	۳/۵۳	۱۲	۳۳	۴۸	۱۱۱	۳۷
	درصد	۵	۱۳/۷	۱۹/۹	۴۶/۱	۱۵/۴

۶-۱-۱. کنجکاوی ذهن

توجه به موضوعاتی که ذهن درباره آن کنجکاو است، همان‌طور که در جدول ۳ نشان داده شده، هنگام استفاده از منابعی که معتبرتر است، هنگام استفاده از منابعی که قابل فهم‌تر است، هنگام استفاده از منابعی که در کتابخانه موجود است، سنجیده می‌شود. جامعه آماری به ترتیب اولویت ابتدا به منابع معتبرتر (میانگین عددی ۴/۱۰)، بعد از آن به منابع قابل فهم‌تر (میانگین عددی ۴/۰۷) و بعد از آن به منابع موجود در کتابخانه (میانگین عددی ۳/۲۹) مراجعه می‌کند.

جدول ۳. توزیع فراوانی پاسخ‌دهندگان بر حسب میزان (میانگین) استفاده از روش‌های پاسخ‌گویی به کنجکاوی ذهن

شاخص‌های پاسخ‌گویی به کنجکاوی ذهن	میانگین عددی	خیلی کم	کم	به‌ندرت	زیاد	خیلی زیاد
منبعی که معتبرتر است	۴/۱۰	۸	۲۲	۲۱	۸۲	۱۰۸
منبعی که مطالب آن قابل فهم‌تر است	۴/۰۷	۶	۱۱	۳۹	۸۸	۹۷
منبعی که در کتابخانه موجود است	۳/۲۹	۳۳	۳۶	۵۴	۶۵	۵۳
	درصد	۱۳/۷	۱۴/۹	۲۲/۴	۲۷	۲۲

۶-۱-۲. موارد مبتلابه جامعه

توجه به موضوعات و موارد مبتلابه جامعه، همان‌طور که در جدول ۴ نشان داده شده، از طریق مشاهده، مصاحبه، و تجربه‌های عملی صورت می‌گیرد. جامعه آماری به ترتیب الویت ابتدا از طریق مشاهده (میانگین عددی ۳/۹۳)، بعد از آن از طریق تجربه‌های عملی (میانگین عددی ۳/۷۸) و بعد از آن از طریق مصاحبه (میانگین عددی ۳/۴۴) به موارد مبتلابه جامعه توجه می‌کنند.

جدول ۴. توزیع فراوانی پاسخ‌دهندگان بر حسب میزان (میانگین) استفاده از روش‌های رویارویی با موارد مبتلابه جامعه

شاخص‌های رویارویی با موارد مبتلابه جامعه	میانگین عددی	فراوانی	خیلی کم	کم	به‌ندرت	زیاد	خیلی زیاد
از طریق مشاهده	۳/۹۳	فراوانی	۹	۳۰	۲۱	۸۹	۹۲
		درصد	۳/۷	۱۲/۴	۸/۷	۳۶/۹	۳۸/۲
از طریق تجربه‌های عملی	۳/۷۸	فراوانی	۱۳	۲۶	۳۹	۸۶	۷۷
		درصد	۵/۴	۱۰/۸	۱۶/۲	۳۵/۷	۳۲
از طریق مصاحبه	۳/۴۴	فراوانی	۱۷	۴۱	۴۶	۹۴	۴۳
		درصد	۷/۱	۱۷	۱۹/۱	۳۹	۱۷/۸

۶-۱-۳. جست‌وجو در منابع اطلاعاتی (اعم از کتاب و مقاله)

توجه به موضوع از طریق جست‌وجو در منابع اطلاعاتی (اعم از کتاب و مقاله)، همان‌طور که در جدول ۵ نشان داده شده، با استفاده از نمایه‌های درون کتاب، با استفاده از فهرست مندرجات، مطالعه چکیده یا خلاصه مقاله و کتاب صورت می‌گیرد. جامعه آماری به ترتیب الویت از طریق مطالعه چکیده یا خلاصه مقاله و کتاب (میانگین عددی ۳/۸۴)، بعد از آن با استفاده از فهرست مندرجات (میانگین عددی ۳/۶۷)، بعد از آن با استفاده از نمایه‌های درون کتاب (میانگین عددی ۳/۱۵)، منابع اطلاعاتی را جست‌وجو می‌کنند.

جدول ۵. توزیع فراوانی پاسخ‌دهندگان بر حسب میزان (میانگین) استفاده از روش‌های جست‌وجو در منابع اطلاعاتی (اعم از کتاب و مقاله)

شاخص‌های جست‌وجو در منابع اطلاعاتی (اعم از کتاب و مقاله)	میانگین عددی	فراوانی	خیلی کم	کم	به‌ندرت	زیاد	خیلی زیاد
مطالعه چکیده یا خلاصه مقاله و کتاب	۳/۸۴	فراوانی	۱۳	۲۴	۳۴	۸۷	۸۳
		درصد	۵/۴	۱۰	۱۴/۱	۳۶/۱	۳۴/۴

شاخص‌های جست‌وجو در منابع اطلاعاتی (اعم از کتاب و مقاله)	میانگین عددی	خیلی کم	کم	به‌ندرت	زیاد	خیلی زیاد
استفاده از فهرست	۳/۶۷	۱۲	۲۲	۴۸	۱۱۱	۴۸
مندرجات	درصد	۵	۹/۱	۱۹/۱	۴۶/۱	۱۹/۹
استفاده از نمایه‌های درون کتاب	۳/۱۵	۲۴	۵۰	۵۶	۸۸	۲۳
کتاب	درصد	۱۰	۲۰/۷	۲۳/۲	۳۶/۵	۹/۵

۶-۱-۴. بحث و تبادل نظر با سایر افراد

توجه به موضوع هنگام بحث و تبادل نظر با سایر افراد، همان‌طور که در جدول ۶ نشان داده شده، هنگام استفاده از کتابخانه حوزه علمیه، هنگام استفاده از کتابخانه سایر حوزه‌ها، هنگام استفاده از کتابخانه شخصی توسط جامعه آماری صورت می‌گیرد. بحث و تبادل نظر با سایر افراد به ترتیب الویت هنگام استفاده از کتابخانه حوزه علمیه (میانگین عددی ۳/۰۶)، هنگام استفاده از کتابخانه شخصی (میانگین عددی ۲/۹۲) و هنگام استفاده از کتابخانه سایر حوزه‌ها (میانگین عددی ۲/۸۵)، توسط جامعه آماری انجام می‌شود.

جدول ۶. توزیع فراوانی پاسخ‌دهندگان بر حسب میزان (میانگین) استفاده از روش‌های بحث

و تبادل نظر با سایر افراد

شاخص‌های بحث و تبادل نظر با سایر افراد	میانگین عددی	خیلی کم	کم	به‌ندرت	زیاد	خیلی زیاد
دسترسی از طریق کتابخانه حوزه	۳/۰۶	۳۶	۴۰	۶۷	۶۹	۲۹
دسترسی از طریق کتابخانه شخصی	۲/۹۲	۴۵	۵۳	۴۹	۶۵	۲۹
دسترسی از طریق کتابخانه سایر حوزه‌ها	۲/۸۵	۴۲	۵۶	۶۸	۴۷	۲۸
	درصد	۱۷/۴	۲۳/۲	۲۸/۲	۱۹/۵	۱۱/۶

۶-۲. بررسی روش‌های تشخیص نیاز اطلاعاتی

برای تشخیص نیاز اطلاعاتی چهار روش وجود دارد که در جدول ۷ نشان داده شده است. میانگین عددی گویه‌ها از حداقل ۲/۹۳ (مربوط به نیازهای احساس‌نشده) تا ۳/۶۱ (مربوط به بررسی منابع اطلاعاتی) در نوسان است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که بیشترین روش تشخیص نیاز اطلاعاتی توسط طلاب مورد بررسی، بررسی منابع اطلاعاتی است؛ به‌طوری که ۶۴/۳

درصد آن‌ها در حد زیاد و خیلی زیاد از این طریق نیازهای اطلاعاتی خود را تشخیص می‌دهند. مشورت با متخصصان موضوعی نیز از دیگر روش‌های تشخیص نیازهای اطلاعاتی است که توسط ۶۱/۴ درصد از طلاب در حد زیاد و خیلی زیاد مورد استفاده قرار می‌گیرد؛ در حالی که آگاهی از نیازهای احساس‌نشده روشی است که کمترین مورد استفاده را در میان جامعه استفاده‌کننده دارد؛ به‌طوری که ۳۶/۵ درصد از افراد مورد بررسی در حد زیاد و خیلی زیاد از این روش، نیازهای اطلاعاتی خود را تعیین می‌کنند. این در حالی است که ۳۷/۳ درصد نیز در حد کم و خیلی کم نیازهای اطلاعاتی خود را از طریق نیازهای احساس‌نشده تعیین می‌کنند.

جدول ۷. توزیع فراوانی پاسخ‌دهندگان بر حسب میزان (میانگین) استفاده از روش‌های تشخیص نیاز اطلاعاتی

روش‌های تشخیص نیاز اطلاعاتی	میانگین عددی	فراوانی	خیلی کم	کم	به‌ندرت	زیاد	خیلی زیاد
بررسی منابع اطلاعاتی	۳/۶۱	فراوانی	۱۷	۳۴	۳۵	۹۵	۶۰
مشورت با متخصصان موضوعی	۳/۵۷	فراوانی	۱۸	۲۵	۵۰	۹۷	۵۱
قرارگرفتن در موقعیت بحران	۳/۱۷	فراوانی	۱۸	۵۵	۶۹	۶۵	۳۴
آگاهی از نیازهای احساس‌نشده	۲/۹۳	فراوانی	۳۴	۵۶	۶۳	۶۸	۲۰
		درصد	۱۴/۱	۲۳/۲	۲۶/۱	۲۸/۲	۸/۳

۶-۲-۱. بررسی منابع اطلاعاتی

بررسی منابع اطلاعاتی همان‌طور که در جدول ۸ نشان داده شده، از طریق مرور فهرست مندرجات مجلات یا کتاب‌ها، تورق مجلات موجود در کتابخانه، و مرور سایت‌های اینترنتی مرتبط با موضوع توسط جامعه آماری انجام می‌شود که به‌ترتیب الویت، مرور سایت‌های اینترنتی مرتبط با موضوع (میانگین عددی ۴/۰۸)، مرور فهرست مندرجات مجلات یا کتاب‌ها (میانگین عددی ۳/۳۶)، تورق مجلات موجود در کتابخانه (میانگین عددی ۳/۰۷) جهت بررسی منابع اطلاعاتی مورد توجه جامعه آماری قرار دارد.

جدول ۸. توزیع فراوانی پاسخ‌دهندگان بر حسب میزان (میانگین) استفاده از روش‌های بررسی منابع اطلاعاتی

شاخص‌های بررسی منابع اطلاعاتی	میانگین عددی	خیلی کم	کم	به‌ندرت	زیاد	خیلی زیاد
مرور سایت‌های اینترنتی	۴/۰۸	۵	۲۰	۳۴	۷۴	۱۰۸
مرتبط با موضوع	درصد	۲/۱	۸/۳	۱۴/۱	۳۰/۷	۴۴/۸
مرور فهرست مندرجات	۳/۳۶	۲۲	۴۶	۴۱	۸۸	۴۴
مجلات یا کتاب‌ها	درصد	۹/۱	۱۹/۱	۱۷	۳۶/۵	۱۸/۳
تورق مجلات موجود در کتابخانه	۳/۰۷	۳۲	۴۱	۷۱	۷۳	۲۴
	درصد	۱۳/۳	۱۷	۲۹/۵	۳۰/۳	۱۰

۲-۲-۶. مشورت با متخصصان موضوعی

مشورت با متخصصان موضوعی، همان‌طور که در جدول ۹ نشان داده شده، از طریق مشورت با دوستانی که قبلاً در آن حوزه موضوعی کار کرده‌اند، مشورت با کتابدار کتابخانه و مشورت با استاد در کلاس درس انجام می‌شود. از میان این شاخص‌ها جامعه آماری به ترتیب الویت مشورت با استاد در کلاس درس (میانگین عددی ۳/۱۳)، بعد از آن مشورت با کتابدار کتابخانه (میانگین عددی ۳/۰۷) و بعد از آن مشورت با دوستانی که قبلاً در آن حوزه موضوعی کار کرده‌اند (میانگین عددی ۳/۰۴) را انتخاب کرده‌اند.

جدول ۹. توزیع فراوانی پاسخ‌دهندگان بر حسب میزان (میانگین) استفاده از روش‌های مشورت با متخصصان موضوعی

شاخص‌های مشورت با متخصصان موضوعی	میانگین عددی	خیلی کم	کم	به‌ندرت	زیاد	خیلی زیاد
مشورت با استاد در کلاس درس	۳/۱۳	۱۹	۴۹	۷۲	۸۳	۱۸
	درصد	۷/۹	۲۰/۳	۲۹/۹	۳۴/۴	۷/۵
مشورت با کتابدار کتابخانه	۳/۰۷	۲۴	۵۲	۶۶	۸۰	۱۹
	درصد	۱۰	۲۱/۶	۲۷/۴	۳۳/۲	۷/۹
مشورت با دوستانی که قبلاً در آن حوزه موضوعی کار کرده‌اند	۳/۰۴	۲۹	۵۷	۵۷	۷۱	۲۷
	درصد	۱۲	۲۳/۷	۲۳/۷	۲۹/۵	۱۱/۲

۳-۲-۶. قرار گرفتن در موقعیت بحران

قرار گرفتن در موقعیت بحران، همان‌طور که در جدول ۱۰ نشان داده شده، از طریق عدم

پاسخ‌گویی به سؤالاتی که استاد در کلاس درس می‌پرسد، انجام‌دادن امور روزمره به‌دلیل کمبود اطلاعات کافی در آن زمینه، ناتوانی در پاسخ‌گویی به سؤالاتی که دوستان از شما می‌پرسند، انجام می‌شود. جامعه آماری به‌ترتیب الویت عدم پاسخ‌گویی به سؤالاتی که استاد در کلاس درس از شما می‌پرسد (میانگین عددی ۴/۱)، عدم پاسخ‌گویی به سؤالاتی که دوستان از شما می‌پرسند (میانگین عددی ۳/۶۴)، عدم انجام امور روزمره به‌دلیل کمبود اطلاعات کافی در آن زمینه (میانگین عددی ۳/۲۱)، را انتخاب کرده‌اند.

جدول ۱۰. توزیع فراوانی پاسخ‌دهندگان بر حسب میزان (میانگین) استفاده از روش‌های رویارویی با موقعیت بحران

شاخص‌های قوارگرفتن در موقعیت بحران	میانگین عددی	خیلی کم	کم	به‌ندرت	زیاد	خیلی زیاد
عدم پاسخ‌گویی به سؤالاتی که استاد در کلاس درس از فرد می‌پرسد	۴/۱	۷	۱۵	۳۰	۸۵	۱۰۴
عدم پاسخ‌گویی به سؤالاتی که دوستان از فرد می‌پرسند	۳/۶۴	۱۳	۳۱	۳۹	۱۰۴	۵۴
عدم انجام امور روزمره به‌دلیل کمبود اطلاعات کافی در آن زمینه	۳/۲۱	۲۳	۶۴	۷۲	۵۳	۲۹

۶-۲-۴. آگاهی از نیازهای احساس‌نشده

آگاهی از نیازهای احساس‌نشده، همان‌طور که در جدول ۱۱ نشان داده شده، از طریق مطلع‌شدن فرد از نیازش هنگام مشاهده محیط پیرامون، مطلع‌شدن از نیاز هنگام مطالعه، و مطلع‌شدن از نیاز هنگام انجام امور جاری انجام می‌شود. نمونه آماری به‌ترتیب الویت، مطلع‌شدن فرد از نیازش هنگام انجام امور جاری (میانگین عددی ۳/۹)، مطلع‌شدن فرد از نیازش هنگام مشاهده محیط پیرامون (میانگین عددی ۳/۷۳)، مطلع‌شدن فرد از نیازش هنگام مطالعه (میانگین عددی ۳/۶۷) را انتخاب کرده‌اند.

جدول ۱۱. توزیع فراوانی پاسخ‌دهندگان بر حسب میزان (میانگین) استفاده از روش‌های آگاهی از نیازهای احساس‌نشده

روش‌های آگاهی از نیازهای احساس‌نشده	میانگین عددی	خیلی کم	کم	به‌ندرت	زیاد	خیلی زیاد
مطلع‌شدن فرد از نیازش هنگام انجام امور جاری	۳/۹	۸	۱۹	۳۹	۹۷	۷۸
	درصد	۳/۳	۷/۹	۱۶/۲	۴۰/۲	۳۲/۴

روش‌های آگاهی از نیازهای احساس‌نشده	میانگین عددی	خیلی کم	کم	به‌ندرت	زیاد	خیلی زیاد
مطلع شدن فرد از نیازش هنگام مشاهده محیط پیرامون	۳/۷۳	۲۱	۲۱	۲۹	۱۰۰	۷۰
مطلع شدن فرد از نیازش هنگام مطالعه	۳/۶۷	۶	۲۹	۶۰	۹۰	۵۶
	درصد	۲/۵	۱۲	۲۴/۹	۳۷/۳	۲۳/۲

۷. یافته‌های تحلیلی

در این بخش با استفاده از آمار استنباطی به سؤالات تحقیق پاسخ داده شد. استفاده از آمار استنباطی به دلیل سنجش تعمیم‌پذیری نتایج حاصل از بررسی نمونه به کل جامعه است. در این رابطه، ذکر یک نکته ضروری است: با توجه به اینکه هر یک از مقوله‌های مدیریت منابع اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی تنها توسط یک شاخص سنجیده شده، این متغیرها در سطح سنجش ترتیبی هستند. بنابراین، برای بررسی معنادار بودن تفاوت‌ها نمی‌توان از آزمون اندازه‌گیری مکرر^۱ و آزمون تی استفاده نمود. بدین خاطر از آزمون ناپارامتریک «فریدمن» و آزمون تکمیلی «ویلکاکسون» استفاده شد. با این توضیحات به نتایج حاصل از این آزمون‌ها، به ترتیب سؤالات پژوهش پرداخته می‌شود.

۲-۱. پاسخ سؤال اول پژوهش

یافته‌های پژوهش نشان داد که کنجکاوی ذهن، بیش از سایر روش‌ها در انتخاب موضوع توسط طلاب سطح سه حوزه‌های علمیه خواهران شهر شیراز مورد استفاده قرار می‌گیرد (با میانگین عددی ۳/۸۳)؛ در حالی که بحث و تبادل نظر با سایر افراد کمتر از سایر روش‌ها در انتخاب موضوع تأثیر دارد (با میانگین عددی ۳/۵۳).

با توجه به جدول ۱۲ مشخص شد که میانگین رتبه‌ای شاخص‌های مقوله انتخاب موضوع از حداقل ۲/۴ (مربوط به شاخص دوم) تا ۲/۷۳ (مربوط به شاخص چهارم) در نوسان است. میزان خي دو به‌دست آمده از این آزمون ۱۳/۱۱ است که با درجه آزادی ۳ در سطح ۹۵ درصد معناداری می‌باشد. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که طلاب از روش‌های مختلف برای انتخاب موضوع به‌طور یکسان استفاده نمی‌کنند. نتایج حاصل از آزمون «ویلکاکسون» نشان می‌دهد که تنها میانگین شاخص کنجکاوی ذهن با میانگین سایر شاخص‌ها تفاوت معنادار دارد و از آن‌ها بیشتر است و استفاده از سایر شاخص‌ها با هم تفاوت معناداری ندارند. جدول ۱۲ نشانگر این نتایج است.

1. repeated measurement

جدول ۱۲. آزمون معناداری تفاوت میانگین نمره شاخص‌های روش‌های انتخاب موضوع

روش‌های انتخاب موضوع	میانگین رتبه‌ای	جست‌وجو در منابع اطلاعاتی	بحث و تبادل نظر	موارد مبتلابه جامعه	کنجکاوی ذهن
جست‌وجو در منابع اطلاعاتی	۲/۴۶	-----	۰/۷۲	۰/۷۵	* ۰/۰۰۹
بحث و تبادل نظر	۲/۴	-۰/۳۵۷	-----	۰/۳۵	* ۰/۰۰۱
موارد مبتلابه جامعه	۲/۴۱	-۰/۳۱۵	-۱/۳	-----	* ۰/۰۰۷
کنجکاوی ذهن	۲/۷۳	* -۲/۶	* -۳/۲	* -۲/۷	-----

۷-۱-۱. کنجکاوی ذهن

با توجه به یافته‌ها مشخص شد که طلاب سطح سه حوزه‌های علمیه خواهران شهر شیراز کنجکاوی ذهن را بیش از همه از طریق منبعی که معتبرتر است (با میانگین رتبه‌ای ۴/۵۴) و کمتر از همه از منابعی که در کتابخانه موجود است، ارزیابی می‌کنند. نتایج حاصل از آزمون تکمیلی «ویلکاکسون» به شرح زیر است:

طلاب سطح سه حوزه‌های علمیه خواهران شهر شیراز برای کنجکاوی ذهن بیش از همه از منبعی که معتبرتر است استفاده می‌کنند. (با میانگین عددی ۴/۱ و میانگین رتبه‌ای ۴/۵۴). استفاده طلاب از این روش با استفاده از منابعی که مطالب آن قابل فهم‌تر است، تفاوت معنادار ندارد، اما از روش دیگر بیشتر است و با آن تفاوت معنادار دارد. میانگین نمره پاسخ‌دهندگان از شاخص کنجکاوی ذهن با منبعی که قابل فهم‌تر است، در رتبه دوم قرار دارد (میانگین عددی ۴/۰۷ و میانگین رتبه‌ای ۴/۴۹). میانگین این شاخص با میانگین شاخص‌های منابع معتبرتر تفاوت معنادار ندارد و از روش دیگر بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرد و با آن‌ها تفاوت معنادار دارد. میانگین نمره منابع موجود در کتابخانه (با میانگین عددی ۳/۲۹ و میانگین رتبه‌ای ۳/۱۶)، از میانگین سایر شاخص‌ها کمتر و با آن‌ها تفاوت معنادار دارد. بنابراین، این منابع کمتر از سایر منابع مورد استفاده در کنجکاوی ذهن به کار گرفته می‌شوند. جدول ۱۳ نشانگر این نتایج است.

جدول ۱۳. آزمون معناداری تفاوت میانگین نمره پاسخ‌دهندگان از شاخص‌های پاسخ‌گویی

به کنجکاوی ذهن

شاخص‌های پاسخ‌گویی به کنجکاوی ذهن	میانگین عددی	میانگین رتبه‌ای	معتبرتر	قابل فهم‌تر	موجود در کتابخانه
منبعی که معتبرتر است	۴/۱	۴/۵۴	-----	۰/۸۴	* ۰/۰۰۰
منبعی که مطالب آن قابل فهم‌تر است	۴/۰۷	۴/۴۹	- ۰/۲	-----	* ۰/۰۰۰
منبعی که در کتابخانه موجود است	۳/۲۹	۳/۱۶	* - ۷/۲	* - ۷/۵	-----

۲-۱-۲. موارد مبتلابه جامعه

با توجه به یافته‌ها مشخص گردید که میانگین رتبه‌ای نمره پاسخ‌دهندگان از روش‌های مختلف موارد مبتلابه جامعه از حداقل ۳/۴۴ (مربوط به استفاده از طریق مصاحبه) تا حداکثر ۳/۹۳ (مربوط به استفاده از طریق مشاهده) در نوسان است. میزان خیی دو به دست آمده از این آزمون ۱۶۰/۹۸ است که با درجه آزادی ۵ در سطح ۹۹ درصد معنادار است. آزمون تکمیلی «ویلکاکسون» نتایج زیر را به دست می‌دهد:

طلاب سطح سه حوزه‌های علمی خواهران شهر شیراز برای موارد مبتلابه جامعه از روش مشاهده بیشتر از سایر روش‌ها استفاده می‌کنند (با میانگین عددی ۳/۹۳ و میانگین رتبه‌ای ۴/۳۴) که با سایر روش‌ها تفاوت معناداری دارد. روش استفاده از طریق تجربه‌های عملی برای موارد مبتلابه جامعه در مرتبه دوم قرار دارد (با میانگین عددی ۳/۷۸ و میانگین رتبه‌ای ۴/۰۸). این روش کمتر از روش مشاهده و بیشتر از روش دیگر مورد استفاده قرار می‌گیرد. روش استفاده از طریق مصاحبه با میانگین عددی ۳/۴۴ و میانگین رتبه‌ای ۳/۵۵ در مرتبه سوم قرار دارد و استفاده از این روش از دو روش قبلی کمتر بوده و با آن‌ها تفاوت معناداری دارد. جدول ۱۴ نشانگر این نتایج است.

جدول ۱۴. آزمون معناداری تفاوت میانگین نمره پاسخ‌دهندگان از روش‌های رویارویی با موارد مبتلابه جامعه

شاخص‌های موارد مبتلابه جامعه	میانگین عددی	میانگین رتبه‌ای	از طریق مصاحبه	از طریق تجربه‌های عملی	از طریق مشاهده
از طریق مصاحبه	۳/۴۴	۳/۵۵	-----	* ۰/۰۰۰	* ۰/۰۰۰
از طریق تجربه‌های عملی	۳/۷۸	۴/۰۸	* - ۳/۹	-----	* ۰/۰۱۷
از طریق مشاهده	۳/۹۳	۴/۳۴	* - ۵/۵	* - ۲/۴	-----

۲-۱-۳. جست‌وجو در منابع اطلاعاتی (اعم از کتاب و مقاله)

با توجه به یافته‌ها مشخص گردید که طلاب سطح سه حوزه‌های علمی خواهران شهر شیراز بیشتر به مطالعه چکیده و خلاصه مقاله و کتاب می‌پردازند (با میانگین عددی ۳/۸۴ و میانگین رتبه‌ای ۲/۲۵) و از نمایه‌های درون کتاب کمتر استفاده می‌کنند (با میانگین عددی ۳/۱۵ و میانگین رتبه‌ای ۱/۶۴). میزان خیی دو به دست آمده از این آزمون ۶۹/۸ است که با درجه آزادی ۲ در سطح ۹۵ درصد معنادار است. نتایج حاصل از آزمون تکمیلی «ویلکاکسون» نشان می‌دهد که تفاوت بین سه روش مورد استفاده، مندرج در جدول ۱۵، معنادار می‌باشد.

جدول ۱۵. آزمون معناداری تفاوت میانگین نمره پاسخ‌دهندگان از روش‌های جست‌وجو در منابع اطلاعاتی (اعم از کتاب و مقاله)

شاخص‌های جست‌وجو در منابع اطلاعاتی (اعم از کتاب و مقاله)	میانگین عددی	میانگین رتبه‌ای	نمایه‌های درون کتاب	فهرست مندرجات	خلاصه مقاله و کتاب
با استفاده از نمایه‌های درون کتاب	۳/۱۵	۱/۶۴	-----	* ۰/۰۰۰	* ۰/۰۰۰
با استفاده از فهرست مندرجات	۳/۶۷	۲/۱۱	* - ۶/۲	-----	* ۰/۰۵
با استفاده از خلاصه مقاله و کتاب	۳/۸۴	۲/۲۵	* - ۷/۱	* - ۱/۹۶	-----

۲-۱-۴. تبادل نظر با سایر افراد

با توجه به یافته‌ها مشخص گردید که میانگین رتبه‌ای نمره پاسخ‌دهندگان از روش‌های مختلف جهت تبادل نظر با سایر افراد از حداقل ۲/۸۵ (مربوط به شاخص از طریق کتابخانه سایر حوزه‌ها) تا ۳/۱ (مربوط به شاخص از طریق کتابخانه حوزه) در نوسان است. میزان خبی دو به‌دست آمده از این آزمون ۲۴۳/۵ بوده و با درجه آزادی ۶ در سطح ۹۵ درصد معنادار است. نتایج حاصل از آزمون تکمیلی «ویلکاکسون» به شرح زیر است:

تبادل نظر با سایر افراد از طریق کتابخانه حوزه با میانگین عددی ۳/۱ و میانگین رتبه‌ای ۳/۸۸ در مرتبه اول اهمیت قرار داشته و با دو روش دیگر تفاوت معناداری دارد. تبادل نظر با سایر افراد از طریق کتابخانه شخصی با میانگین عددی ۲/۹۲ و میانگین رتبه‌ای ۳/۶۵ در مرتبه دوم اهمیت قرار دارد و از روش اول کمتر و از روش دیگر بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرد و با آن‌ها تفاوت معناداری دارد. تبادل نظر با سایر افراد از طریق کتابخانه سایر حوزه‌ها با میانگین عددی ۲/۸۵ و میانگین رتبه‌ای ۳/۴ در مرتبه سوم اهمیت قرار داشته و با دیگر روش‌ها تفاوت معناداری دارد. جدول ۱۶ نشانگر این نتایج است.

جدول ۱۶. آزمون معناداری تفاوت میانگین نمره پاسخ‌دهندگان از روش‌های توجه به موضوع هنگام بحث و تبادل نظر با سایر افراد

شاخص‌های تبادل نظر با سایر افراد	میانگین عددی	میانگین رتبه‌ای	کتابخانه حوزه	کتابخانه سایر حوزه‌ها	کتابخانه شخصی
از طریق کتابخانه حوزه	۳/۱	۳/۸۸	-----	۰/۱۵	۰/۱۱
از طریق کتابخانه سایر حوزه‌ها	۲/۸۵	۳/۴	- ۱/۴۹	-----	۰/۵
از طریق کتابخانه شخصی	۲/۹۲	۳/۶۵	- ۱/۶	- ۰/۶۸	-----

۲-۲. پاسخ سؤال دوم پژوهش

با توجه به یافته‌ها مشخص گردید که میانگین رتبه‌ای نمره پاسخ‌دهندگان از شاخص‌های

روش‌های تشخیص نیاز اطلاعاتی از حداقل ۲/۱ (مربوط به آگاهی از نیازهای احساس نشده) تا ۲/۷۹ (مربوط به بررسی منابع اطلاعاتی و مشورت با متخصصان موضوعی) در نوسان است. میزان خی دو به دست آمده از این آزمون ($X^2 = 65/1$) با درجه آزادی ۳ در سطح ۹۵ درصد معنادار است. نتیجه حاصل از آزمون «ویلکاکسون» نشان می‌دهد که تنها تفاوت بین میانگین نمره شاخص بررسی منابع اطلاعاتی با شاخص مشورت با متخصصان موضوعی معنادار نیست و سایر شاخص‌ها با هم تفاوت معناداری دارند. جدول ۱۷ نشانگر این نتایج است.

جدول ۱۷. آزمون معناداری تفاوت میانگین نمره شاخص‌های روش‌های تشخیص نیاز اطلاعاتی

روش تشخیص نیاز اطلاعاتی	میانگین رتبه‌ای	بررسی منابع اطلاعاتی	مشورت با متخصصان موضوعی	قرار گرفتن در آگاهی از نیازهای موقعیت بحران احساس نشده	آگاهی از نیازهای احساس نشده
بررسی منابع اطلاعاتی	۲/۷۹	-----	۰/۷۱	* ۰/۰۰۰	* ۰/۰۰۰
مشورت با متخصصان موضوعی	۲/۷۹	-۰/۳۵۷	-----	* ۰/۰۰۰	* ۰/۰۰۰
قرار گرفتن در موقعیت بحران	۲/۳۱	-۳/۹	* -۳/۱۵	-----	* ۰/۰۱۷
آگاهی از نیازهای احساس نشده	۲/۱۱	-۵/۸	* -۵/۵	* -۲/۳۹	-----

۲-۱. بررسی منابع اطلاعاتی

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که طلاب مورد بررسی بیشتر از طریق مرور سایت‌های اینترنتی مرتبط با موضوع، منابع اطلاعاتی را بررسی می‌کنند. (با میانگین عددی ۴/۰۸ و میانگین رتبه‌ای ۳/۶۹). این در حالی است که تورق مجلات موجود در کتابخانه، با میانگین عددی ۳/۰۷ و میانگین رتبه‌ای ۲/۴۱ کمتر از سایر روش‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد. میزان خی دو به دست آمده از آزمون «فریدمن» ۱۲۱/۸ با درجه آزادی ۴ در سطح ۹۵ درصد معنادار بوده و نتایج به دست آمده قابل تعمیم به کل جامعه آماری است.

نتایج حاصل از آزمون «ویلکاکسون» نشان می‌دهد که تنها بین میانگین نمره روش مرور فهرست مندرجات مجلات یا کتاب‌ها و روش استفاده از چکیده‌های مقالات یا خلاصه‌های منابع چاپی تفاوت معناداری وجود ندارد و با روش دیگر تفاوت معنادار دارند. همان گونه که گفته شد، مرور سایت‌های اینترنتی مرتبط با موضوع در مرتبه اول و استفاده از چکیده‌های مقالات یا خلاصه منابع الکترونیکی در مرتبه دوم قرار دارد. جدول ۱۸ نشانگر این نتایج است.

جدول ۱۸. آزمون معناداری تفاوت میانگین نمره پاسخ‌دهندگان از شاخص‌های روش‌های بررسی منابع اطلاعاتی

شاخص‌های بررسی منابع اطلاعاتی	میانگین عددی	میانگین رتبه‌ای	مروارید فهرست مندرجات	تورق مجلات	مروارید سایت‌های اینترنتی
مروارید فهرست مندرجات یا کتاب‌ها	۳/۳۶	۲/۷۲	-----	* ۰/۰۰۱	* ۰/۰۰۰
تورق مجلات موجود در کتابخانه	۳/۰۷	۲/۴۱	* ۳/۲۵	-----	* ۰/۰۰۰
مروارید سایت‌های اینترنتی مرتبط با موضوع	۴/۰۸	۳/۶۹	* ۶/۶۴	* ۸/۴۷	-----

۲-۲-۲. مشورت با متخصصان موضوعی

با توجه به یافته‌ها مشخص گردید که میانگین رتبه‌ای نمره پاسخ‌دهندگان از روش‌های مختلف جهت مشورت با متخصصان موضوعی از حداقل ۳/۰۴ (مربوط به مشورت با دوستان) تا حداکثر ۳/۱۳ (مربوط به مشورت با استاد) در نوسان است. میزان خوبی دو به دست آمده از این آزمون ۱۶۰/۹۸ است که با درجه آزادی ۵ در سطح ۹۹ درصد معنادار می‌باشد. آزمون تکمیلی «ویلکاکسون» نتایج زیر را به دست می‌دهد:

استفاده از روش مشورت با استاد در کلاس درس بیشتر از سایر روش‌ها توسط طلاب سطح سه حوزه‌های علمی خاوران شهر شیراز برای شاخص مشورت با متخصصان موضوعی مورد استفاده قرار می‌گیرد و (با میانگین عددی ۳/۱۳ و میانگین رتبه‌ای ۳/۰۴) و با سایر روش‌ها تفاوت معناداری دارد. روش استفاده از مشورت با کتابدار کتابخانه برای شاخص مشورت با متخصصان موضوعی در مرتبه دوم قرار دارد (با میانگین عددی ۳/۰۷ و میانگین رتبه‌ای ۳/۰۴). این روش کمتر از روش مشورت با استاد در کلاس درس و بیشتر از روش دیگر مورد استفاده قرار می‌گیرد. روش استفاده از مشورت با دوستانی که قبلاً در آن حوزه موضوعی کار کرده‌اند با میانگین عددی ۳/۰۴ و میانگین رتبه‌ای ۲/۹۶ کمتر مورد استفاده قرار می‌گیرد. جدول ۱۹ نشانگر این نتایج است.

جدول ۱۹. آزمون معناداری تفاوت میانگین نمره پاسخ‌دهندگان از روش‌های مختلف مشورت با متخصصان موضوعی

شاخص‌های مشورت با متخصصان موضوعی	میانگین عددی	میانگین رتبه‌ای	مشورت با دوستان	مشورت با کتابدار	مشورت با استاد
مشورت با دوستانی که قبلاً در آن حوزه موضوعی کار کرده‌اند	۳/۰۴	۲/۹۶	-----	۰/۵۱	۰/۱۹
مشورت با کتابدار کتابخانه	۳/۰۷	۳/۰۴	- ۰/۶۶	-----	۰/۵۲
مشورت با استاد در کلاس درس	۳/۱۳	۳/۰۴	- ۱/۳	- ۰/۶۵	-----

۲-۳. رویارویی با موقعیت بحران

با توجه به یافته‌ها مشخص گردید که میانگین رتبه‌ای نمره پاسخ‌دهندگان از روش‌های مختلف جهت رویارویی با موقعیت بحران از حداقل ۳/۲ (مربوط به شاخص عدم انجام امور روزمره به دلیل کمبود اطلاعاتی کافی در آن زمینه) تا ۴/۱ (مربوط به شاخص عدم پاسخ‌گویی به سؤالاتی که استاد در کلاس درس از فرد می‌پرسد) در نوسان است. میزان خیی دو به‌دست‌آمده از این آزمون ۲۴۳/۵ بوده و با درجه آزادی ۶ در سطح ۹۵ درصد معنادار می‌باشد. نتایج حاصل از آزمون تکمیلی «ویلیکاکسون» به شرح زیر است:

عدم پاسخ‌گویی به سؤال استاد با میانگین عددی ۴/۱ و میانگین رتبه‌ای ۵/۴۳ در مرتبه اول اهمیت قرار داشته و با دو روش دیگر تفاوت معناداری دارد. عدم پاسخ‌گویی به سؤالات دوستان با میانگین عددی ۳/۹۴ و میانگین رتبه‌ای ۴/۷۵ در مرتبه دوم اهمیت قرار دارد و از روش اول کمتر و از روش دیگر بیشتر است و با آن‌ها تفاوت معناداری دارد. عدم انجام امور روزمره به دلیل کمبود اطلاعاتی کافی در آن زمینه از سایر روش‌ها کمتر استفاده می‌شود و با آن‌ها تفاوت معناداری دارد. جدول ۲۰ نشانگر این نتایج است.

جدول ۲۰. آزمون معناداری تفاوت میانگین نمره پاسخ‌دهندگان از روش‌های رویارویی با موقعیت بحران

شاخص‌های رویارویی با موقعیت بحران	میانگین عددی	میانگین رتبه‌ای	پاسخ‌گویی به سؤالات استاد	پاسخ‌گویی به سؤالات دوستان	انجام امورات روزمره
عدم پاسخ‌گویی به سؤالاتی که استاد در کلاس درس از فرد می‌پرسد	۴/۱	۵/۴۳	-----	* ۰/۰۰۰	* ۰/۰۰۰
عدم پاسخ‌گویی به سؤالاتی که دوستان از فرد می‌پرسند	۳/۹۴	۴/۷۵	* - ۵/۷	-----	* ۰/۰۰۰
عدم انجام امور روزمره به دلیل کمبود اطلاعات کافی در آن زمینه	۳/۲	۳/۷۱	* - ۸/۹	* - ۶/۲	-----

۲-۴. آگاهی از نیازهای احساس نشده

با توجه به یافته‌ها مشخص گردید که طلاب سطح سه حوزه‌های علمیه خواهران شهر شیراز جهت آگاهی از نیازهای احساس نشده بیش از همه از طریق مطلع شدن از نیاز هنگام انجام امور جاری (با میانگین رتبه‌ای ۴/۱۱) و کمتر از همه مطلع شدن از نیاز هنگام مطالعه (با میانگین رتبه‌ای ۳/۶۵) استفاده می‌کنند. میزان خیی دو به‌دست‌آمده از این آزمون ۱۰۱/۵ بوده و با درجه آزادی ۶ در سطح ۹۵ درصد معنادار می‌باشد. نتایج حاصل از آزمون تکمیلی «ویلیکاکسون» به شرح زیر است:

طلاب سطح سه برای آگاهی از نیازهای احساس نشده بیش از همه از طریق مطلع شدن از نیاز هنگام انجام امورات جاری استفاده می‌کنند. (با میانگین عددی ۳/۹ و میانگین رتبه‌ای ۴/۱۱). استفاده طلاب از این روش از سایر روش‌ها بیشتر بوده و با آن‌ها تفاوت معناداری دارد. میانگین نمره پاسخ‌دهندگان از شاخص آگاهی از نیازهای احساس نشده، مطلع شدن از نیاز هنگام مشاهده محیط پیرامون در رتبه دوم قرار دارد (میانگین عددی ۳/۷۳ و میانگین رتبه‌ای ۳/۸۸). میانگین این شاخص با میانگین شاخص مطلع شدن از نیاز هنگام انجام امور جاری تفاوت معناداری ندارد و از روش دیگر بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرد و با آن تفاوت معناداری دارد. میانگین نمره پاسخ‌دهندگان از شاخص مطلع شدن از نیاز هنگام مطالعه در مرتبه سوم قرار دارد (میانگین عددی ۳/۶۷ و میانگین رتبه‌ای ۳/۶۵). این میانگین با میانگین شاخص مطلع شدن از نیاز هنگام مشاهده محیط پیرامون تفاوت معناداری دارد. جدول ۲۱ نشانگر این نتایج است.

جدول ۲۱. آزمون معناداری تفاوت میانگین نمره پاسخ‌دهندگان از شاخص‌های مقوله آگاهی از نیازهای احساس نشده

شاخص‌های آگاهی از نیازهای احساس نشده	میانگین عددی	میانگین رتبه‌ای	مشاهده	مطالعه	امورات جاری
مطلع شدن فرد از نیازش هنگام مشاهده محیط پیرامون	۳/۷۳	۳/۸۸	-----	۰/۴	۰/۰۷
مطلع شدن فرد از نیازش هنگام مطالعه	۳/۶۷	۳/۶۵	- ۰/۸	-----	* ۰/۰۰۸
مطلع شدن فرد از نیازش هنگام انجام امور جاری	۳/۹	۴/۱۱	- ۱/۸	* - ۲/۶۳	-----

۸. بحث

این پژوهش به دنبال پاسخ‌گویی به این سؤال بود که فرایند ذهنی انتخاب موضوع و تشخیص نیاز اطلاعاتی توسط طلاب سطح سه حوزه‌های علمیه خواهران شهر شیراز سال تحصیلی ۱۳۹۳ - ۱۳۹۴ به چه صورت است؟ برای پاسخ‌دادن به این سؤال، با مرور پژوهش‌های انجام‌شده در این زمینه و چارچوب نظری پژوهش، جمع‌آوری پرسشنامه جهت بررسی سؤالات اقدام شد. در خلال مطالعه انجام‌شده، مشخص شد که بیشترین شاخص مورد استفاده جهت انتخاب موضوع توسط نمونه مورد بررسی، کنجکاوی ذهن، و بیشترین شاخص مورد استفاده جهت تشخیص نیاز اطلاعاتی، بررسی منابع اطلاعاتی است.

نتایج تحقیق با توجه به جدول ۱۲ نشان می‌دهد که نمونه مورد مطالعه جهت انتخاب موضوع از کنجکاوی ذهن استفاده می‌کنند؛ در حالی که بحث و تبادل نظر با سایر افراد کمتر از سایر روش‌ها در انتخاب موضوع تأثیر دارد. لازم به ذکر است که تنها میانگین شاخص کنجکاوی ذهن با میانگین سایر شاخص‌ها تفاوت معناداری داشته و از آن‌ها بیشتر است و استفاده از سایر شاخص‌ها با هم تفاوت معناداری ندارند. این امر نشان‌دهندهٔ خلاقیت طلاب در انتخاب موضوع است و افراد در مرتبهٔ نخست به دنبال آنچه می‌پندارند، هستند.

با توجه به الگوی «بلکین» (۱۹۸۲)، جامعهٔ مورد پژوهش جهت رفع «فاصله»، آنچه وی آن را «ناهمگونی در وضعیت علمی» می‌خواند، در ابتدای کار و جهت انتخاب موضوع از کنجکاوی ذهن استفاده می‌نماید. و این امر نشان‌دهندهٔ این موضوع است که برطرف کردن سؤالی که در ذهن آن‌ها ایجاد شده، از اهمیت بالایی برخوردار است.

نتایج تحقیق با توجه به جدول ۱۷ نشان می‌دهد که طلاب مورد مطالعه، جهت تشخیص نیازهای اطلاعاتی خود بیشتر منابع اطلاعاتی را بررسی می‌کنند. نتیجهٔ به‌دست‌آمده نشان‌دهندهٔ نقش ویژهٔ منابع اطلاعاتی در تشخیص نیاز اطلاعاتی جامعهٔ مورد پژوهش، حساسیت، و اهمیت گزینش منابع اطلاعاتی است. همچنین، انتخاب منابع اطلاعاتی جهت تشخیص نیاز اطلاعاتی توسط طلاب مورد بررسی احتمالاً نشانگر این مطلب است که آن‌ها منابع کتابخانهٔ حوزه‌های علمیه را منابع اطلاعاتی به‌روز و متناسب با نیاز جامعه استفاده‌کننده می‌دانند. همچنین، این موضوع بیانگر رضایت طلاب نسبت به دسترسی راحت به منابع اطلاعاتی، و یا حتی همکاری کتابداران با مراجعان به کتابخانه است.

لازم به ذکر است که تنها تفاوت بین میانگین نمرهٔ شاخص بررسی منابع اطلاعاتی با شاخص مشورت با متخصصان موضوعی معنادار نیست و سایر شاخص‌ها با هم تفاوت معناداری دارند. انتخاب شاخص مشورت با متخصصان موضوعی جهت تشخیص نیاز اطلاعاتی جامعهٔ مورد پژوهش، با الگوی «سلاجقه» (۱۳۸۴) که یکی از مهم‌ترین مجرای غیررسمی مورد استفادهٔ استادان را تماس با همکاران داخل و خارج از کشور بیان می‌کند، همسوست. این امر بیانگر اهمیت مشاورهٔ متخصصان موضوعی جهت تشخیص نیاز اطلاعاتی بوده و نیز، بیانگر تعامل سازندهٔ طلاب مورد بررسی با اساتید است و اینکه طلاب ارزش مشاوره از طرف اساتید را باور دارند.

با توجه به مطالعهٔ «چن و هرنون» (۱۹۸۲) علت اینکه آگاهی از نیازهای احساس‌نشده جهت تشخیص نیاز اطلاعاتی جامعهٔ مورد پژوهش در اولویت کمتری قرار دارد، می‌تواند ناشی از این باشد که طلاب در شناسایی منابع یا کانال‌های مناسب اطلاعاتی و یا اینکه چه نوع فراهم‌کنندگان اطلاعاتی وجود دارند و چگونه می‌توان به آن‌ها دسترسی پیدا کرد، آگاهی ندارند. نتایج این

تحقیق نشان می‌دهد که مدیریت منابع اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی طلاب سطح سه حوزه‌های علمی خواران شهر شیراز در سطح مطلوب است. به این معنا که طلاب در فرایند مدیریت منابع اطلاعاتی و اطلاع‌یابی در اکثر مواقع به اطلاعات مورد نیاز خود دسترسی پیدا می‌کنند و در نهایت، اطلاعات بازیابی شده با اطلاعات مورد نظر آن‌ها مرتبط است. با در نظر داشتن نتایج تحقیق حاضر، ارائه راهکارهای زیر به‌عنوان راهبرد مناسب جهت بهبود ارائه خدمات به طلاب سطح سه حوزه‌های علمی خواران شهر شیراز پیشنهاد می‌شود:

۱. با توجه به نتایج به‌دست آمده از سؤال یک تحقیق پیشنهاد می‌گردد مسئولان حوزه‌های علمی خواران شهر شیراز به ایجاد محیط‌هایی که احساس خلاقیت را در طلاب برانگیزد، توجه ویژه داشته باشند.
۲. از آنجا که جامعه مورد پژوهش جهت تشخیص نیازهای اطلاعاتی خود بیشتر به بررسی منابع اطلاعاتی و مشورت با متخصصان موضوعی می‌پردازند، تهیه منابع اطلاعاتی تخصصی با توجه به نیاز گروه‌های آموزشی و همچنین، مشاوره اساتید با طلاب جهت راهنمایی آنان ضروری است.

فهرست منابع

- اسلامی، عباس. ۱۳۸۶. بررسی مهارت جست‌وجوی اطلاعات در منابع الکترونیکی پیوسته در دانشجویان دکتری دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران. *فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات* ۲۳: ۱-۲.
- افتخار، زهره. ۱۳۹۱. بررسی رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز، پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات کرمان.
- _____ . ۱۳۹۲. *پیاده‌سازی و استقرار مدیریت دانش در کتابخانه‌های دانشگاهی*. چهارمین همایش کتابداری، نقش مدیریت دانش در کتابخانه‌های دانشگاهی، دانشگاه پیام نور قم.
- _____ ، و مریم سلامی. ۱۳۹۴. *تأثیر اطلاع‌رسانی به‌هنگام در ریسک و بیمه مربوط به سرمایه‌گذاری در بازار بورس اوراق بهادار*. نخستین کنفرانس بین‌المللی بورس - بانک - بیمه با رویکرد توسعه پایدار (ارتباط دانشگاه با صنعت)، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما، تهران.
- _____ ، و ثریا ضیایی. ۱۳۹۴. *مدیریت و برنامه‌ریزی منابع انسانی در کتابخانه‌ها*. مدیران فردا، نخستین کنفرانس بین‌المللی بورس - بانک - بیمه با رویکرد توسعه پایدار (ارتباط دانشگاه با صنعت)، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما، تهران.
- _____ ، و الهام حمزه‌زاده توفیقی. ۱۳۹۴ الف. *مدیریت دانش: ارتقاء تسهیم دانش از طریق رفتار شهروندی سازمانی*. کنفرانس بین‌المللی پژوهش در مهندسی، علوم و تکنولوژی. ترکیه، استانبول.

_____ ۱۳۹۴ ب. ممیزی و فرهنگ دانایی شاخص‌ها، استراتژی. کنفرانس بین‌المللی پژوهش در مهندسی، علوم و تکنولوژی. ترکیه، استانبول.

_____، و مریم سلامی. ۱۳۹۴. رفتار اطلاع‌یابی: بار عاطفی، کمترین کوشش. کنفرانس بین‌المللی علوم و مهندسی، امارات، دبی.

امیری، زهرا. ۱۳۸۲. ربط در مدل و مدل‌های تعاملی بازیابی اطلاعات. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه تهران.

بیزایتس، ریکاردو، و برتیه ریبونو. ۱۹۹۹. قلمروهای نو در بازیابی اطلاعات. ترجمه علی حسین قاسمی، قاسم آزادی، و علی جوامع. ۱۳۸۵. تهران: چاپار.

تصویری قمصری، فاطمه. ۱۳۷۸. بررسی رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران و چگونگی تأثیر اینترنت بر آن. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه شیراز.

حسینی، وجیه. ۱۳۸۷. ربط در مدل‌های تعاملی بازیابی اطلاعات. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه همدان.

حمزه‌زاده توفیقی، الهام، و زهره افتخار. ۱۳۹۴. کاربرد سواد اطلاعاتی مبتنی بر استانداردهای ACRI در ارتباط با کارکنان ستاد مبارزه با مواد مخدر نهاد ریاست جمهوری. دانش انتظامی فارس. در دست بررسی.

خالوئی، مرضیه. ۱۳۸۶. مروری بر مدل‌های رفتار اطلاع‌یابی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.

درودی، فریبرز. ۱۳۸۷. بررسی مهارت‌های دانشجویان کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات در جست‌وجوی اینترنتی. فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات ۲۴: ۱.

دیلمقانی، میترا. ۱۳۷۵. رفتارهای اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی رشته مهندسی مکانیک در کسب اطلاعات تخصصی در پنج دانشگاه شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه تربیت مدرس.

سلاجقه، مژده. ۱۳۸۴. ارائه الگوی اطلاع‌یابی منتج از بررسی رفتارهای اطلاع‌یابی: مطالعه موردی اعضای هیئت علمی دانشکده‌های پزشکی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور. پایان‌نامه دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه شیراز.

فیشر، کرن ای. ۱۳۷۸. نظریه‌های رفتار اطلاع‌یابی. تهران: نشر کتابدار.

محقق‌زاده، محمداصادق. ۱۳۸۲. بررسی نظرات مشترکین عضو هیئت علمی مرکز اینترنت دانشگاه علوم پزشکی شیراز از امکانات مرکز و تأثیر آن بر کارهای پژوهشی این اعضا. علوم اطلاع‌رسانی ۱۸: ۱-۲.

نورمحمدی، حمزه. ۱۳۷۶. مطالعه رفتارهای اطلاع‌یابی متخصصان مرکز تحقیقات و مهندسی وزارت جهاد سازندگی در کسب اطلاعات علمی و فنی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه تربیت مدرس.

Belkin, N. J. 1982. Models of dialogue for information retrieval. In Proceeding of the 4th informational research forum in information Science, ed. I. Friberg, 15-36. Boras, Sweden: Skifter fran Hogskolan I Boras.

Chen, C. C. 1982. Information seeking patterns. In Information seeking: Assessing and anticipating user needs, 33-81. New York: Neal Schuman.

Chowdhury, G. G. 2004. *Introduction to modern information retrieval*. London: Facet Publishing.

- Dervin, B. 1983. An Overview of sense-making research: concepts, methods and results to date. Retrieved from <http://faculty.washington.edu/wpratt/MEBI598/Methods/An%20Overview%20of%20Sense-Making%20Research%201983a.htm> (accessed August, 2012).
- Eftekhari, Z., and Z. Hayati. 2015. Mental Process: Selecting Subject and Identifying Information Need in Academic Library. *International Journal of Information Science and Management (IJISM)*. [In Review]
- Ingwersen, P. 1996. Cognitive perspectives of information retrieval interaction: elements of a cognitive IR theory. *Journal of Documentation* 52 (1): 3-50.
- Palmer, C. L. 1999. Aligning studies of information seeking and use with domain analysis. *Journal of the American Society for Information Science* 50 (3): 1139.
- Sarasevic, Tefko. 1996. Modeling interaction in information retrieval (IR): A review and proposal. In Proceedings of the American society for Information Science. 33 (2).
- Taylor, R. S. 1986. *Value Added Processes in Information Systems*. Norwood, NJ: Ablex Publishing Corporation.
- Wilson, T. D. 1997. Information behavior: An interdisciplinary approach. *Information Processing and Management* 33 (4): 551-572.

زهرا افتخار

دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی در دانشگاه پیام نور مرکز مشهد است. ایشان هم‌اکنون کارشناس ارشد تجزیه و تحلیل منابع در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC) است. رفتار اطلاع‌یابی، سواد اطلاعاتی و علم‌سنجی از جمله علایق پژوهشی وی است.

ژیلا ضیایی

دارای مدرک تحصیلی دکتری در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی است. ایشان هم‌اکنون استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه پیام نور مشهد است. مدیریت کتابخانه، مدیریت دانش، سواد اطلاعاتی از جمله علایق پژوهشی وی است.

